

SBÍRKA PŘEDNÁŠEK
pořádaných
ČESKOU SPOLEČNOSTÍ NÁRODOHOSPODÁŘSKOU
v období 1935—36.

XV.

ÚPRAVA DLUHOVÁ V ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE.

Přednesl

JUDr. JOSEF KALFUS

ve schůzi společnosti dne 16. března 1936 v Praze.

Cena Kč 5.50.

V PRAZE 1936.

Nákladem České společnosti národohospodářské.

Tiskem knihtiskárny »Prometheus« v Praze.

V komisi knihkupectví Fr. Řivnáče, Praha-Příkopy 24.

INSTITUT PRŮMYŠLŮ

ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

PRÁVA DLOUHÁ

V ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE

PRÁVA DLOUHÁ

PRÁVA DLOUHÁ

PRÁVA DLOUHÁ

PRÁVA DLOUHÁ

PRÁVA DLOUHÁ

PRÁVA DLOUHÁ

ÚVOD.

V ý v o j p r o b l é m u a p o s t u p p ř i j e h o ř e š e n í .

A. V ý v o j č s l . d l u h o v é h o p r o b l é m u z a k r i s e 1930—1935.

Když jsem na tomto místě naposled mluvil v květnu 1934 o průvodních zjevech světové hospodářské krise, konstatoval jsem, že *není sporu o tom, že se krise projevila všude prudkým poklesem cenové hladiny*. Z tohoto poznání se podávaly prostředky k jejímu řešení, jež byly různé podle poměrů té které země.

Jest známo, že jsme se u nás snažili přizpůsobiti svou *cenovou hladinu světovým cenám nejprve opatřeními deflačními, později devalvací*.

Nepružnou složkou výrobního nákladu zůstal však stále náklad na zhodnocený dluh.

Proto byla otázka úvěru u nás během krise stále živým problémem a to jak s hlediska stávajícího zhodnoceného dluhu, tak s hlediska nových *úvěrových možností za podmínek pro výrobu přijatelných*, tedy levnějších než dosud a umožňujících její soutěživost.

Úvěrová krise projevila se u nás v souvislosti se stažením zahraničních prostředků v r. 1931 odplynutím několika miliard Kč a *zúžením tvorby kapitálové*, kterou způsobila *restrikce výroby a pokles cen zemědělských*.

Francouzská půjčka na jaře 1931 ve výši kol 800 mil. Kč sice pomáhala zmírniti tyto účinky, leč přes to současné propadávání se hospodářství a nouze státu způsobily násilné smršťování úvěrů a krizi peněžnictví.

Kritický stav peněžnictví a jeho veřejné přetřásání budilo nedůvěru, jež škodila více ústavům slabým a vedla jednak k požadavkům sanace, ale za současného zlepšení *organisace peněžnictví*.

Odtud datuje se nejprve úsilí o *sanaci peněžnictví bankovního*, které vyúsťuje v jednání o t. zv. *bankovní zákon*, posléze uveřejněný v dubnu 1932 pod č. 54. Sb. z. a n. Pomalé projednávání zákona a přetřásání poměrů peněžnictví posílilo však nedůvěru k peněžnictví a působilo další škody.

Přijatý zákon znamená sice po stránce finanční další podstatné veřejné zatížení sanací některých peněžních ústavů, za to však po stránce organizační rozšířil zákon civilní i trestní odpovědnost funkcionářů, umožnil kontrolu státní správy a na konec způsobil přece jenom uklidnění.

Bezprostředně poté jedná se o *usměrnění soutěže při získávání vkladů mezi jednotlivými druhy peněžních ústavů* a o dohodu úrokovou. Jednání vyvrcholuje v *zákon z 2. března 1933, č. 44 Sb. z. a n.*, kterým se vydá-

vají předpisy o soutěži ve věcech peněžnictví a o úpravě úrokové úrovně. Podle zákona byl zřízen *Poradní sbor ve věcech peněžnictví*. Tomuto sboru přísluší

- a) stanoviti v soutěži peněžnictví *zásady dobrých mravů*,
- b) *dohodovati se o kreditních a debetních sazbách úrokových, které schváleny jsouce vládou, stávají se platnou normou.*
- c) Vláda může tento sbor vyzvati k takovému stanovení úrokových sazeb.
- d) Vláda může po slyšení sboru tyto sazby stanoviti sama.

Zákon přináší v § 19 s hlediska peněžní organizace důležitou novotu, že se znemožňuje volné zakládání peněžních ústavů a podniků (i filiálek) také u typů peněžnictví (záložnách, bankéřích), pro něž koncesní systém dosud neplatí; platnost ustanovení byla prodloužena nařízením č. 261/34 do konce r. 1936. Dohoda o úrokových sazbách v peněžnictví, ke které došlo v dubnu 1933, byla vyhlášena jako závazná norma vyhláškou č. 59/33; dalším vládním nařízením č. 85/33 byla provedena úprava úrokové úrovně mimo oblast peněžnictví.

Tato úprava úroková odstranila výstřelky v soutěži o vklady a pomohla pak snížením úroků zejména dlužníkům na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Souběžně snižuje se zákonem č. 47 z r. 1933 o dani kuponové úrok ze státních papírů o $\frac{1}{6}$, úrok z ostatních dílčích úpisů a zástavních listů pak snižuje se ve prospěch dlužníka o stejnou částku.

Od účinnosti zákona smějí býti vydávány jen 5% dílčí dluhopisy nebo zástavní listy. Tím má býti na emisním trhu normativně dosaženo 5% úrokového standardu.

Všechna tato opatření nebyla však s to zadržeti volání *po ochraně dlužníků*, zejména z kruhů zemědělských a z kruhů nezaměstnaných proti *exekucím zákrokům* a tak dochází podle zákona č. 74/1933 k dočasné úpravě exekuce proti zemědělcům a vládním nařízením č. 155 z téhož roku k dočasným opatřením v oboru řízení konkursního na jmění zemědělců, kterým se fakticky *poskytuje moratorium pro dluhy vzniklé do 9. V. 1933*. Toto opatření se prodlužuje postupně a rozšiřuje u dlužníků *v okresech zvláště postižených* i pro dluhy vzniklé až do 31. XII. 1935 (zákony č. 250/33 a 33/34 a nařízení č. 142, 207, 211, 258 a 259 vesměs z r. 1934).

Obdobná opatření stala se *ve prospěch nezaměstnaných* nejprve zákonem č. 116/1932 o exekuci na podpory v nezaměstnanosti, pak zákonem č. 34/34 a cit. vládním nař. č. 142, 258 a 260/34.

Opatření ta sváděla v mnohých případech ke zneužívání, působila narůstání úroků a činila plnění tím obtížnějším; současně pak způsobila pro tyto vrstvy silný otřes úvěru, který se jim stává nedostupným. Nedůvěra z toho vzcházející překáží konsolidaci úvěrnictví, čemuž se snaží vláda čeliti novými opatřeními, směřujícími jednak k posílení plynulosti trhu, jednak ke zlevnění úvěrů.

Jsou to tato opatření:

1. Zákon ze 14. III. 1934, č. 49, o zřízení Československého reeskontního a lombardního ústavu, o němž promluvíme dále.

2. Nařízení o soupisu zahraničních pohledávek a cenných papírů ze dne 10. IX. 1934, č. 202, které vedle účelů měnově-politických přivádí na trh nové prostředky peněžní ve výši bezmála $\frac{1}{2}$ miliardy.

3. Opatření, kterým se podle fin. zákona č. 256/34 na r. 1935 umožňuje průmyslový a samosprávný úvěr zárukou státu.

4. Zákon č. 67/33, kterým se zmocňuje ministr financí k vydání t. zv. *dodavatelských poukázek* do výše 500 mil. Kč.

5. Zvýšení státních záruk za vývozní úvěry podle zákona č. 70/35. Vedle zvýšení mobility repatriací kapitálů soupisem devis a cenných papírů přispívá ke zlepšení trhu v r. 1935 i nová tvorba úsporných vkladů a restaurace krátkodobého trhu, jakož i trhu státních papírů působením reeskontního ústavu.

Zlepšení trhu státních papírů projevuje se vzestupem bursovního indexu státních půjček v r. 1935 proti r. 1934 o 10·5%.

Ale ani všechna tato opatření neoslabila volání po definitivní úpravě dluhů; volání to zejména přicházelo z kruhů zemědělských, kdežto politické kruhy, stojící za dělnictvem, volají spíše po oživení výroby, rozhojnění a usnadnění úvěru.

Také vláda byla si vědoma toho, že problém zhodnocení dluhu není dořešen.

Když provedla ČSR. v únoru 1934 devalvaci Kč o $\frac{1}{6}$, bylo toto opatření předmětem kritiky nejen doma, ale i za hranicemi. V jedné z těchto kritik — přijímaje devalvaci za hotové opatření — ředitel anglické banky Niemayer vyslovil vůči ministru financí Dr. Traplovi dotaz, jak se při resp. po devalvaci vyrovnáme se zhodnocením dluhu.

To, co domácí postižené vrstvy pociťovaly jako neodstraněnou překážku, odborník Niemayer jasně vyslovil. Neřekl tím nic nového. Byli jsme si vědomi, že devalvace není všelékem, nýbrž jenom novým základem, na němž se má hospodářství dále stabilisovati. Šlo jen o způsob, jak provést úpravu dluhu. V podstatě mohlo jíti buď o redukci kapitálu nebo snížení úroku a splátek dluhu.

B. Návrh plánu na úpravu dluhů z r. 1935.

V této příčině byla navrhována v podstatě asi tato konstrukce úpravy dluhů:

1. *Veškeré úrokové sazby debetní bylo by snížiti o $\frac{1}{6}$, ale snížení by mělo býti v jednotlivých sazbách zaokrouhleno tak, aby nebylo vyjadřováno níže než ve $\frac{1}{4}$ %.* Při tom bylo by zároveň *limitovati výši vedlejších poplatků.*

2. Poněvadž by peněžnictví takové snížení nemohlo poskytnouti ze svých prostředků, bylo by nutno současně *snížiti úrok ze vkladů o $\frac{1}{2}$ %* (přibližně tak, aby úroky u lidových peněžních ústavů činily 3 %, u bank $3\frac{1}{4}$ až $3\frac{1}{2}$ %). Tuto obět vkladatelů bylo lze odůvodniti tím, že celkovým zamýšleným opatřením, uvedeným dále, bychom se přiblížili hospodářské stabilitě a zajistili i vnitřní bezpečnost vkladů po stránce měnové.

3. Poněvadž by snížení úroků ze vkladů nestačilo k vydatnému snížení úroků ze zápůjček, byla požadována zároveň *ekonomisace peněžní administrativy*, za kterýmžto účelem by musilo býti přiznáno státní správě právo uložiti ústavu, jehož hospodářství by bylo ohroženo v důsledku úpravy ztrátou, *snížení režie*. Příslušná norma musela by proto býti i účinná pro smluvní služební poměry v peněžnictví.

Poněvadž pak i stát byl nucen podle zákona č. 69/35 o úpravě dluhů samosprávy přispěti ve značné míře, bude oběť na úpravu dluhu rozdělena:

- a) na vkladatele (snížení úrokové míry),
- b) na stát (příspěvek),
- c) na peněžní ústavy (ekonomisace správy).

4. *Přirozeným důsledkem tohoto opatření by musilo býti zrušení moratoria od 1. ledna 1936.* Exekuce místo dražby mohla by se díti eventuálně nuceným nájmem nemovitosti.

5. *Hypoteční dluhy* bylo by nutno, pokud jde o *amortisační dobu, přepočísti tak*, jako by v době uzavření zápůjčky bylo smluveno jejich splacení do 40ti, 50ti let a podle toho upravit splacení.

6. Pro *dluhy krátkodobé* bylo by snad stanoviti možnost placení v 5ti letech.

7. Pro *zemědělské usedlosti příliš zadlužené* bylo by upravit *vyrovnačí řízení*, kterým by se pro minulost učinila tabula rasa.

8. Při této příležitosti bylo by uvažovati o tom, aby peněžní rada byla přičleněna k ministerstvu financí, kam podle své povahy náleží.

9. *Úprava trhu státních papírů* podávala by se z této konstrukce jako její důsledek, který by podle očekávání automaticky nastal.

C. Postup řešení.

V červnu 1935 byla zřízena pod vedením ministerstva financí legislativní komise, skládající se ze zástupců ministerstev financí, zemědělství a spravedlnosti, která měla připravit potřebné návrhy.

Chtěl bych se nejprve povšechně zmíniti při tom o *spolupráci komise s peněžnickými organizacemi resp. jejich představiteli*.

Jednali jsme nejprve jednotlivě s některými zástupci peněžnictví, abychom získali představu o tom, jak by působilo snížení sazeb kreditních a debetních na jednotlivá odvětví peněžnictví. Teprve, když jsme si takto opatřili první předběžný materiál pro úpravu, přikročili jsme ke konkrétnímu jednání a to nejprve o *úrokové sazby*.

Jednání to bylo od počátku vedeno s užším výborem Poradního sboru ve věcech peněžnictví,*) který odchylkou od dosavadního zvyku scházel se s námi k jednání v ministerstvu financí o těchto tak důležitých hospodářských osnovách a vyrovnávání rozporů mezi jednotlivými zájmovými skupinami.

*) Poradní sbor je dosud přičleněn k Národní bance; předsedou jeho je guvernér Národní banky Československé; své porady konal dosud v bance. Poradní sbor je krátce označován též jako „Peněžní rada“.

Vyvinula se tu úzká spolupráce nejen všech skupin navzájem, ale i celého peněžnictví s ministerstvem financí a spravedlnosti, která zejména v osnovách o úpravě dluhů vedla téměř k úplné dohodě.

Vliv této spolupráce ukázal se novým činitelem na poli zákonodárné techniky. Vládě byla usnadněna práce a jenom této okolnosti lze přičíst, že důležité a svým hospodářským dosahem tak závažné předlohy nařízení o úpravě zadlužení (nařízení č. 238, 249, 250, 251 z r. 1935) staly se včas skutkem před novým rokem 1936.

Oceňuje jednotlivé politické systémy vládní, označil *pan předseda vlády* ve svém nedávném projevu náš způsob krisové vlády za *jakousi disciplinovanou demokracii*. Toto ocenění nemůže přiléhat k němu právě na způsob projednávání posledních zákonodárných osnov dluhových, při němž jednotlivé zájmové organizace projevíly vzácnou sebekázeň a smysl pro potřeby celku.

Nejobtížnější otázkou celé úpravy byla úprava zemědělských dluhů včetně zemědělského vyrovnání. Vycházelo se tu asi z těchto praemiss a úvah:

Pro budoucí úpravu zemědělských dluhů byly položeny se strany zúčastněných kruhů tyto požadavky:

- a) radikální všeobecné snížení úroků (na 4%),
- b) prodloužení *splátek* zejména u krátkodobého dluhu,
- c) ochrana dlužníka,
- d) do budoucna *obmezení hypotečního zadlužení*,
- e) u předlužených podniků možnost *soudního vyrovnání*.

Otázky uvedené sub a), b), c) budou řešeny v rámci všeobecné úpravy úrokové míry.

Bylo by sice zajímavé zmíniti se o úvahách, jež se připínaly k tomuto obtížnému problému, zejména pokud jde o otázku zemědělského vyrovnacího řízení, ale jednak by rozbor této otázky zaujal příliš mnoho času, jednak není otázka ta vládou ještě dořešena, proto necháme si zatím tuto otázku stranou.

Po stránce materiální bylo celé jednání ulehčeno, když převládlo v peněžní radě přesvědčení, že úrok jak zápůjčkový, tak vkladový musí býti snížen radikálně. Toto rozhodnutí bylo i *velkým ulehčením pro státní finanční správu*, poněvadž *odpadla obava o nutnost sanace peněžnictví* z titulu snížení dluhového břemene. Vedle toho mělo toto rozhodnutí *velkou důležitost pro úpravu státního dluhu*.

Výsledek vládních prací je:

1. nařízení z 21. XII. 1935 (č. 238 Sb. z. a n.), kterým se stanoví nejvyšší přípustné sazby úrokové;
2. nařízení z téhož dne č. 249 Sb. z. a n. o úlevách při splácení některých dlouhodobých pohledávek;
3. nařízení z téhož dne č. 250 o úlevách při splácení pohledávek za zemědělci;
4. nařízení z téhož dne č. 251 o úlevách při splácení pohledávek za nezaměstnanými a o některých opatřeních v řízení exekucním a konkursním proti nezaměstnaným;

